

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію Владики Володимира Васильовича «Україна–НАТО: історико-політичний аспект співпраці (1991–2022)», поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі 03 – гуманітарні науки за спеціальністю 032 – Історія та археологія

Актуальність теми дисертації.

Дисертація Владики Володимира Васильовича є ґрунтовним історичним розвідом, що представляє комплексне відтворення процесу становлення та розвитку співпраці між Україною та НАТО в період з 1991 по 2022 роки.

Актуальність дисертації зумовлена кардинальним переформатуванням архітектури євроатлантичної безпеки внаслідок повномасштабної агресії російської федерації, що виявила вразливість повоєнної системи стримування. У цьому контексті комплексний аналіз еволюції взаємин України з НАТО набуває особливої наукової значущості, оскільки український досвід протидії загарбнику став визначальним чинником для модернізації всієї системи колективної оборони Заходу. Зазначений вектор дослідження дозволяє ґрунтовно висвітлити трансформації світової системи безпеки, що розпочалися після розпаду біполярної моделі та визначили вектори розвитку міжнародних відносин на сучасному етапі. Саме тому прагнення Владики Володимира Васильовича здійснити комплексний та системний аналіз взаємодії України з найвпливовішою оборонною організацією сучасності є надзвичайно цінним внеском у науку та відповідає нагальним запитам часу.

Процес інтеграції України до євроатлантичного простору виступає фундаментальним елементом сучасної системи міжнародної безпеки. Варто зауважити, що підґрунтя для цієї співпраці закладалося протягом десятиліть, починаючи ще з 1991 року, а не лише як реакція на події 2022 року. Ретроспективний аналіз еволюції цих відносин дозволяє об'єктивно оцінити поточну геополітичну кон'юнктуру та спрогнозувати подальші вектори розвитку стратегічного партнерства.

Трансформація вітчизняних концепцій оборони свідчить про те, що з набуттям суверенітету перед Україною постало критичне завдання розбудови дієвої архітектури безпеки. Якщо в перші роки незалежності зближення з НАТО розглядалося переважно як засіб залучення зовнішньої підтримки, то після подій 2014 року та розв'язаної росією війни євроатлантичний курс перетворився на безальтернативну стратегію виживання. Для сучасної України інтеграція в Альянс стала головною умовою збереження державності та суверенітету в умовах системних загроз.

Наукова цінність праці підкріплюється аргументацією щодо взаємної зацікавленості сторін: у процесі внутрішньої трансформації Альянс об'єктивно потребує поглибленого партнерства з Києвом. Здобувач переконливо доводить, що сучасна Україна фактично трансформувалася у провідного контриб'ютора євроатлантичної стабільності, володіючи безпрецедентним бойовим та інституційним досвідом ведення високотехнологічної війни. Це не лише актуалізує роль нашої держави на міжнародній арені, а й створює фундаментальні передумови для зміцнення безпекової архітектури східного флангу НАТО та всього Європейського континенту.

Достовірність та обґрунтованість отриманих результатів та запропонованих автором рішень, висновків, рекомендацій.

Після ретельного перегляду дисертації Владимира Володимирівича «Україна–НАТО: історико-політичний аспект співпраці (1991–2022)», можна зробити висновок, що всі наукові положення, результати та висновки, представлені для захисту, є результатом його власної роботи.

Достовірність наукових положень дисертації забезпечена залученням репрезентативного масиву першоджерел, серед яких особливу цінність становлять нормативно-правові акти, фахова література та матеріали періодичних видань. Важливу роль у верифікації фактологічних даних відіграли використані автором спеціалізована військова періодика, звіти аналітичних центрів, результати соціологічних опитувань, а також мемуаристика зарубіжних діячів та спогади українських дипломатів. Здобувач демонструє здатність до

глибокого переосмислення складних етапів взаємодії України з Альянсом, ефективно застосовуючи сучасний методологічний інструментарій та здійснюючи критичний аналіз наявної історіографії.

Дисертація Владимира Володимирова Васильовича є комплексним науковим дослідженням, у якому представлено всебічний аналіз трансформації взаємовідносин України та НАТО. Особливу увагу в роботі приділено ролі Збройних Сил України як одного з ключових чинників оновлення системи трансатлантичної безпеки. Спираючись на вивчення накопиченого бойового досвіду та оборонного потенціалу країни, автор ґрунтовно розкриває геополітичне значення нашої держави у процесі розбудови оновленого світового безпекового порядку.

У межах дослідження проведено системний аналіз військового, політичного та матеріально-технічного аспектів взаємодії з Альянсом, а також детально висвітлено передумови цього партнерства. Важливим науковим внеском здобувача є виокремлення історіографічного огляду в межах самостійної розвідки та розробка власної концептуальної моделі вивчення еволюції українсько-натовських відносин, що дозволяє по-новому інтерпретувати динаміку та перспективи двостороннього діалогу.

Дисертація відповідає всім вимогам, які ставляться до дисертаційних досліджень. Її результати можна вважати достовірними, добросовісними і науково обґрунтованими, а також дисертантом зроблено особистий внесок у науку.

Наукові положення, винесені на захист дисертаційного дослідження, пройшли належну апробацію та отримали широке висвітлення у доповідях на міжнародних і всеукраїнських наукових конференціях. Основні результати дослідження оприлюднено у тезах доповідей, а також у 5 наукових статтях, опублікованих у фахових виданнях категорії «Б». Загальний обсяг та якість публікацій відображають належний рівень апробації результатів дисертаційного дослідження.

Науково-теоретичну базу дисертації становить комплексний доробок вітчизняних та закордонних дослідників у галузі історії міжнародних відносин,

теорії політичних систем та воєнної стратегії. Автор успішно спирається на засадничі положення теорій колективної безпеки та реалізму, що дозволило об'єктивно проаналізувати зміну парадигми відносин між Україною та Альянсом. Теоретичний фундамент роботи підсилений сучасними концепціями стратегічного стримування та цивільно-військового співробітництва, які в контексті дослідження Владика Володимира Васильовича набули нового змісту через призму відсічі повномасштабній збройній агресії. Використаний теоретичний інструментарій став надійною основою для переосмислення еволюції безпекового середовища та визначення ролі України як активного суб'єкта формування сучасного світопорядку.

Дисертація виконана в рамках наукової проблематики кафедри всесвітньої історії та релігієзнавства Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка.

Оцінка змісту, завершеності та оформлення дисертації.

Аналізуючи структуру та зміст роботи, слід зазначити, що у **Вступі** Владика Володимир Васильович демонструє глибоке розуміння актуальності обраного напрямку, переконливо обґрунтовуючи роль України в сучасній системі координат глобальної безпеки. Автор виходить за межі традиційних підходів, розглядаючи євроатлантичну інтеграцію через призму концепції взаємної стратегічної доцільності, що враховує вектори розвитку обох сторін діалогу. Особливої уваги заслуговує логічна витриманість наукового апарату: дослідницькі завдання повністю корелюють зі структурою роботи, а чітко окреслені об'єкт, предмет та часові межі підтверджують методологічну зрілість здобувача та його здатність системно структурувати складні історико-політичні процеси.

У **Першому розділі**, присвяченому аналізу історіографії, джерельної бази та методології, автор демонструє ґрунтовний підхід. Дисертантом запропоновано авторську періодизацію еволюції наукової думки, структуровану за проблемно-хронологічним принципом. У межах першого етапу (1991–2004 рр.) акцентовано увагу на створенні теоретичного фундаменту та впровадженні військово-технічної взаємосумісності; другий період (2005–2013 рр.) характеризується

концептуальним визначенням євроатлантичного курсу як стратегічного цивілізаційного вибору та інструменту модернізації держави; третій етап (з 2014 р.) відображає зміну дослідницької парадигми у бік розробки стратегій протидії гібридним загрозам та захисту суверенітету України. Така детальна характеристика періодів свідчить про високу якість опрацювання здобувачем наявного наукового доробку.

У **Другому розділі** здобувач здійснює системний ретроспективний аналіз чинників, що детермінували початок взаємодії України з Альянсом. Автор доводить, що колапс біполярного світоустрою та дезінтеграція СРСР створили унікальне «історичне вікно можливостей», яке дозволило Україні вийти на міжнародну арену як самостійному суб'єкту. Науковий інтерес викликає підрозділ **2.1**, де ґрунтовно висвітлено стратегічні інтереси США, Китаю, Японії та країн Європи в контексті трансформації відносин із НАТО. Водночас, якщо перша частина параграфа чітко фокусується на міжнародному вимірі проблеми, то друга частина, присвячена аналізу внутрішньополітичного становища республік СРСР, подекуди позбавлена прямої концептуальної кореляції з головною лінією дослідження. Це дещо зміщує акцент на загальноісторичний опис дезінтеграційних процесів, що не завжди безпосередньо працює на розкриття специфіки формування передумов саме євроатлантичної співпраці.

Особливої уваги заслуговує аналіз підрозділу **2.2**, присвячений складним викликам 1990-х років. Здобувач глибоко досліджує природу української «багатовекторності», інтерпретуючи її не як ідеологічний вибір, а як вимушену тактику виживання в умовах тотальної енергетичної залежності від РФ та зовнішнього тиску щодо ядерної демілітаризації. Автор дає критичну оцінку Будапештському меморандуму, розкриваючи дилему між політичними «запевненнями» та реальними безпековими гарантіями. Важливим внеском є деталізація процесу розподілу Чорноморського флоту, який здобувач розглядає як перший приклад ревізійної стратегії Москви щодо українського суверенітету.

У підрозділі **2.3** дисертант фокусується на процесах інституалізації відносин, де через призму різних історіографічних класифікацій виокремлює період 1991–1996 років як етап «дипломатичної розвідки». Автор детально реконструює динаміку зближення з Альянсом: від приєднання до Ради північноатлантичного співробітництва до активної участі в програмі «Партнерство заради миру». Цінним є спостереження автора про трансформацію офіційної риторики від «романтичного нейтралітету» до концепції «спеціального партнерства», що було закріплено в нормативних актах 1993 та 1996 років.

У **Третньому розділі** здобувач здійснює комплексне дослідження динаміки відносин України з Альянсом, аналізуючи шлях від формального партнерства до практичного бойового союзу. У підрозділі **3.1** автор переконливо визначає підписання Мадридської Хартії 1997 р. як стратегічну точку біфуркації, що вивела Україну з «геополітичної периферії» та надала їй унікальні інструменти безпекових запевнень. Аналіз підрозділу **3.2** дозволив розкрити суперечливість курсу 2000–2013 рр. Автор обґрунтовано доводить, що відмова Альянсу в ПДЧ у 2008 р. та подальше впровадження «позаблоковості» стали головними помилками, які призвели до системної деструкції оборонного сектора та спровокували агресію 2014 р.

Особливий науковий інтерес викликає підрозділ **3.3**, де досліджується трансформація курсу в умовах війни (2013–2022 рр.). Дисертант пропонує оригінальну концепцію «тихої інтеграції» (2019–2021 рр.), доводячи, що попри публічну де-пріоритизацію теми НАТО, на рівні Збройних Сил відбулася глибинна структурна перебудова (впровадження J-структури та філософії Mission Command). Саме цей інституційний фундамент автор вважає вирішальним чинником збереження державності у лютому 2022 р.

У **Четвертому розділі** здобувач виходить на рівень широких теоретичних узагальнень, досліджуючи трансформацію ролі України від реципієнта міжнародної допомоги до стратегічного суб'єкта та «інтелектуального донора» трансатлантичної безпеки.

У підрозділі **4.1** Владика Володимир Васильович ґрунтовно аналізує процес модернізації Збройних Сил України через призму впровадження стандартів Альянсу. Науковий інтерес викликає висвітлення переходу на функціональну J-структуру, опанування доктрини Mission Command та впровадження цифрових систем управління (LOGFAS, C4ISR). Здобувач доводить, що напередодні 2022 р. в Україні було реалізовано модель «прихованої інтеграції», яка дозволила досягти високої оперативної сумісності навіть за відсутності формального ПДЧ. Особливо цінним є аналіз сертифікації підрозділів ССО за стандартами NEL-2, що де-факто включило Україну в систему Сил реагування НАТО.

Підрозділ **4.2** присвячений осмисленню геополітичного статусу України на Східному фланзі Альянсу. Автор пропонує ґрунтовну критику концепції «нейтрального мосту», доводячи, що перебування у «сірій зоні» лише стимулювало агресію РФ, створюючи небезпечний «вакуум безпеки». Здобувач вводить у науковий обіг трактування України як «форпосту» демократичного світу, чия стійкість стала запорукою стабільності всього євроатлантичного простору. Важливим внеском автора є дослідження форматів «гнучкої безпеки», зокрема Люблінського трикутника, як інструментів оперативного реагування на гібридні загрози.

Представлені у дослідженні **Висновки** є цілком обґрунтованими, вирізняються фактологічною точністю та науковою новизною. Автор виходить із положення, що інтеграція України до Північноатлантичного альянсу виступає фундаментальною умовою для стабілізації системи безпеки в Європі. У дисертації доведено, що перехід до повноправного членства дозволяє подолати негативний вплив «сірих зон» і перетворити східний кордон Альянсу на надійний рубіж стримування, що є запорукою довгострокової стійкості регіону. Усі висновки перебувають у чіткій логічній єдності з метою та завданнями роботи, спираючись на репрезентативний масив емпіричних даних та джерел. Обрана структура дисертації, її теоретичне наповнення та методологічний інструментарій повністю розкривають суть заявленої теми.

Список використаних джерел цілком релевантний обраній тематиці та характеру дослідження; він систематизований за логічним принципом і укладений відповідно до чинних норм.

Дискусійні положення та побажання щодо змісту дисертації.

Загалом, дисертація Владимира Володимирова Васильовича «Україна–НАТО: історико-політичний аспект співпраці (1991–2022)» є ґрунтовним та всебічним дослідженням. Однак дисертація має дискусійний характер деяких положень. Оцінюючи загалом позитивні результати дисертаційного дослідження, разом з тим, зауважимо низку зауважень та рекомендацій.

1. Огляд історіографії проведено на високому рівні, автор приділив належну увагу доробку вітчизняної наукової школи. Разом з тим, праця лише зміцнила б свої позиції за умови ширшого залучення праць зарубіжних дослідників, тому вбачається за доцільне рекомендувати дисертанту активніше інтегрувати погляди іноземних фахівців у поле наукової дискусії.
2. Слід зауважити, що попри ґрунтовний аналіз міжнародного аспекту в першій частині підрозділу 2.1 «Політико-соціальні трансформації у світовому та регіональному вимірах наприкінці існування СРСР», його друга половина, де розглядається внутрішня ситуація в радянських республіках, виглядає дещо відірваною від загальної логіки праці. Такий підхід зумовлює певний нахил у бік описовості розпаду СРСР, що не повною мірою сприяє з'ясуванню конкретних чинників, які заклали фундамент саме для майбутньої взаємодії з євроатлантичними структурами.
3. Автор розглядає період 2000–2004 рр. та політику Л. Кучми як етап офіційного проголошення курсу на НАТО. Проте в роботі дещо недостатньо висвітлено внутрішню суперечність цієї політики: чи було це щирим стратегічним вибором еліти, чи лише інструментом для подолання міжнародної ізоляції.
4. Дисертація ґрунтовно аналізує військові та нормативні аспекти співпраці, проте менше уваги приділено еволюції суспільної свідомості. Зокрема, викликає інтерес питання: чому попри інтенсивну роботу Центру інформації

та документації НАТО, рівень підтримки Альянсу залишався критично низьким аж до 2014 року? Робота лише виграла б від глибшого аналізу причин неефективності програм інформування громадськості у період 2005–2012 років.

5. Автор вводить цікаве поняття «парадоксу інтеграції» напередодні 2022 року. Проте виникає дискусійне питання: чи могла Україна реально розраховувати на членство лише на основі високої оперативної сумісності Збройних Сил, ігноруючи незавершеність реформ у судовому та антикорупційному секторах? Бажано було б чіткіше визначити вагу «невійськових» критеріїв НАТО, які часто ставали формальним приводом для політичного блокування з боку окремих держав-членів (Німеччини, Франції).
6. Підтримуючи тезу автора про ефективність «гнучкої безпеки» (Люблінський трикутник), варто водночас зауважити на певній обмеженості таких форматів. Викликає сумнів спроможність малих альянсів замінити собою парасольку колективної безпеки НАТО (Стаття 5) Вбачається за доцільне обговорити, чи не створюють такі «мікро-союзи» ілюзію безпеки, яка може дезорієнтувати державне планування в умовах повномасштабної конвенційної війни.

Проте слід зауважити, що зазначені дискусійні моменти, окремі неточності суттєвим чином не впливають на наукову та практичну значущість і цінність дисертації, а висловлені міркування та побажання офіційного опонента мають в основному рекомендаційний характер.

Висновок про дисертацію в цілому та її відповідність встановленим вимогам.

В цілому, дисертаційна робота Владика Володимира Васильовича «Україна–НАТО: історико-політичний аспект співпраці (1991–2022)» підготовлена на належному науковотеоретичному рівні, є самостійним, оригінальним, завершеним дослідженням, відповідає вимогам наказу визначеним наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами) та Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 «Про

затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», а її автор Владика Володимир Васильович заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 03 Гуманітарні науки за спеціальність 032 Історія та археологія.

Офіційний опонент

кандидат історичних наук, доцент

декан історичного факультету

Українського державного університету

імені Михайла Драгоманова

Т. В. Мелещенко

Т. В. Мелещенко
Тішче Мелещенко Т.В.

засвідожено
Мог.

Т. А. Жижко